

Hosszú távú bizonyosságok, rövid távú bizonytalanságok A kőolajárak 2004-ben

Farkas Péter

A kőolajár a hetvenes évek eleje, az első olajárrobbanás óta erőteljesen átpolitizált. Jobban ki van téve a stratégiai megfontolásoknak, a spekulációnak, a pszichológiai tényezőknek és nem utolsósorban a monopolhatásoknak, mint az egyéb nyersanyagok és árucikkek. A kőolaj ugyanis a technika mai fejlettségi szintjén szinte pótolhatatlan energiaforrás, vegyipari és építőipari alapanyag. Ráadásul egyenlőtlenül oszlik el glóbuszunkon, s a tartalékok kimerülését 6-8 évtizedre, legfeljebb egy-két évszázadra becsülik.

Az olajkitermelő fejlődő országok és a területükön dolgozó ransznacionális társaságok a minél magasabb olajárban érdekeltek. A drágábban kitermelhető készletekkel (Északi-tenger, Alaszka, Szibéria stb.) rendelkező fejlett országok pedig stratégiai megfontolásból működnek közre a magas olajárak kialakításában, ugyanis e nélkül saját készleteik kitermelése gazdaságtalan lenne. Ezért lehetséges, hogy miközben egy *barrel* (kb. 159 liter) kőolaj kitermelési költsége a Közel-Keleten 1-2 dollár körül van, a világpiaci ár – mint napjainkban – 40 dollár fölé is emelkedhet. (Ez az ár azonban reálértékben nem éri el az 1973-as, 1978-as és 1990-es csúcsokat.) A kőolajpiacok főszereplői – az OPEC, a kőolajtermelő országok szervezetének direktívája szerint – a 22-28 dolláros ársáv fenntartásában érdekeltek, ami megfelel a kilencvenes évek átlagárának.

Tehát távolról sem a szabadpiaci mechanizmusok a jellemzőek a kőolaj, a földgáz és az energiahordozó-származékok piacán, hanem a stratégiai és monopolista érdekek. Hatnak azonban a rövid távú piaci-hangulati hatások is, amelyek világstratégiai és világgazdasági folyamatokhoz köthetők, s jelentős „kilengéseket” okozhatnak az ártendenciákban. Megnevezhetők ma is azok a konkrét világpolitikai és gazdasági események, amelyek a jelenlegi magas kőolajár háttérében állnak.

Valószínűleg az Egyesült Államok világpolitikai stratégiai nyomulása az egyik legjelentősebb tényező, beleértve közép-ázsiai és közel-keleti akcióit, háborúit, melyeket alig leplezhetően és alig leplezetten a kőolaj motivál. A pszichológiai, hisztérikáló hatás mellett a hadműveletek valóságos üzemenyagigénye is az árnövekedés irányába hat. Ide kapcsolódnak a sűrűsödő gerillatámadások az iraki olajvezetékek ellen, melyek az exportot bizonytalanná teszik. A világ más térségeiben, Közép-Ázsiában, Afrikában is egyre gyakoribbak a távolsági vezetékek elleni merényletek. Kévsébé közismert, hogy Afrika legnagyobb kőolajtermelő országában, Nigériában is nehézségek vannak, ugyanis az életterüket veszélyeztető, földjeiket elhódító olajvállalatok ellen sok törzs folytat élethalálharcot (pl. a Shell koncessziós területein). A kőolajárak növekedéséhez hozzájárult Latin-Amerika legna-

gyobb kőolajtermelője, Venezuela belpolitikai bizonytalansága. Meg kell jegyezni, hogy az Egyesült Államok itt is érintett volt, hiszen a népszavazást követelő ellenzékét támogatta, miközben a többség végül megerősítette pozíciójában Chavez elnököt. Történelmi véletlen, hogy éppen ebben az évben – adótartozás címen – államilag vezérelt támadás indult a legnagyobb orosz olajipari magáncég, a Jukosz ellen, ami tovább növelte a világpiaci bizonytalanságot. Végül, de nem utolsó sorban, a világgazdasági fellendülés nyomán elsősorban az Egyesült Államok, Kína, India és Japán olajkereslete jelentősen emelkedett az elmúlt hónapokban.

A magas ár tehát nem véletlen. A növekvő keresletet és a piaci hisztériát a kínálat gyors növelésével lehet(ne) ellensúlyozni. Az OPEC azonban csak vontatottan döntött az elmúlt években kétszer is szűkített kitermelési országkvóták újbóli emeléséről. Más országok, így Oroszország is ígéretet tett az export növelésére. Nem tudni, hogy mindez rövid távon elegendő lesz-e az árak csökkentéséhez. A magas olajárak és a kereslet viszonylag lassú növekedése miatt ugyanis az újabb mezők feltárása és üzembe vétele lelassult az elmúlt két évtizedben. A kutatófúrások száma felére-harmadára csökkent.

Az olajpiac helyzete jelenleg nagyon bizonytalan, ezért a szakértői prognózisok is erősen megoszlanak a következő hónapok tendenciáiról. Április-májusban még azok a szakértői vélemények uralkodtak, amelyek a piac gyors önkorrekcióját, a hosszú távú világpiaci árak visszatérését jósolták. Uralkodó volt az a nézet, és még ma is több elemző intézet azt vallja, hogy a kínálat valójában nem marad el a kereslettől, az áremelkedést pszichológiai tényezők és spekulációs törekvések okozzák. A későbbi hónapokban azonban erősödött az a felismerés, hogy a világpiaci olajkereslet szokatlanul gyorsan, több mint 2 százalékkal fog

nőni a folyó évben. Egyesek azzal riogatnak, hogy az olajigény elérheti a napi 80 millió barrelt, miközben a kitermelés 75 millió alatt marad.

A 70-es és a 80-as években a mainál is magasabb olajárak csak lassan morzsolódtak le. A 90-es években azonban a csúcsárak csak pár hónapig maradtak fenn. Jelenleg bizonytalannak tűnik, hogy 2004 elkövetkező hónapjaiban melyik tendencia érvényesül, bár az érvényes szakértői becslések szerint inkább az utóbbi. A 2004. évi kőolajátlagára ugyanis több intézmény változatlanul 30 dollár körüli értéket prognosztizál, ami árcsökkenést tételez fel a következő hónapokra. Sok függ a jelenlegi bizonytalansági tényezőktől (Irak, Oroszország, Venezuela stb.). Az északi féltekén kezdődik az ősz, amely a kőolajkészletek feltöltésének ideje. Az Egyesült Államok készletei mélyponton vannak. Nincs kizárva, hogy a növekvő őszi kereslet viszonylag magas szinten tartja az energiahordozók árát, és az csak inkább a következő év első hónapjaiban fog csökkenni. Nem valószínű azonban a további jelentős ár-emelkedés, amivel – mint minden árcsúcs idején – egyesek riogatnak. Azért sem várható további árgalopp, mert a tartósan magas olajár lassítaná az egyébként is sok tekintetben bizonytalan világgazdasági fellendülést, és ezzel csökkentené az energiahordozók keresletét.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők

és letölthetők a www.vki.hu weboldalról